

Familiegravstedet

Af Inge Lützen

En dag blev jeg bedt om at vise en australsk forretningsmand, som var på jordomrejse, rundt i byen. Det var et hverv, som jeg påtog mig med glæde, for der er meget at vise frem og fortælle om i Fredericia, byens historiske fæstningsanlæg med de flotte, velbevarede volde, sporene efter de forskellige trossamfund, som var byens første indbyggere, og så selvfølgelig en aktiv, levende nutid.

Men jeg fik ikke fortalt meget om byen, for da jeg sammen med den australske herre gik ind ad Vesterbrogade mod bymidten, greb han mig i armen og pegede ind over en lang bøgehæk og spurgte: "Alle de blomster derinde - hvad er det?" Det var Assistens Kirkegård. Han spurgte, om vi kunne gå derind, hvad vi selvfølgelig gjorde, og jeg tror aldrig, jeg har set nogen blive så begejstret for en kirkegård. Han gik betaget omkring og fotograferede og sagde, at det var den smukkeste kirkegård i verden.

Assistens Kirkegård er smuk. Den er velholdt, de folk, der passer den, er omhyggelige i deres valg af beplantning, og der er mange, der kommer og sætter blomster på gravene. Men alligevel - verdens smukkeste - den ser jo ud som de allerfleste danske kirkegårde. Jeg lavede om på mine planer, og det blev til en kirkegårdsrundvisning den dag.

Det blev vigtigt for mig at vise den australske turist min kirkegård: Trinitatis Kirkegård, som ligger rundt om Trinitatis Kirke fra 1691 midt i den ældste del af byen, omgivet af boligbebyggelse til alle sider. Trafikken løber rundt om kirkegården, men der var stille og fredfyldt den dag, ingen af kirkegårdsarbejdernes efterhånden talrige maskiner var i gang. Jeg viste turisten de to store historiske gravmonumenter: mindet over de faldne jyske dragoner fra et blodigt slag i Svenskekrigen i 1657 og den store krigsgrav med 300 faldne soldater fra slaget ved Fredericia i 1849. Men det var nu hverken monumenter eller særprægede gravsten, der havde turistens interesse. Dem kunne han se mere storslåede og fantasifulde andre steder. Hans undren og begejstring gjaldt selve kirkegårdsanlægget, den fine variation i beplantningen og først og fremmest opdelingen i de små og haveagtige firkanter med små tætklippede hække rundt om, den ide, at her

inden for denne beskyttende hæk midt i denne smukke have havde folk et sted, som var deres alene, hvor de kunne komme med deres andagt og blomster og fornemme forbindelsen til dem, der var gået forud i slægten.

Det var en lørdag formiddag. I nærheden af Trinitatis Kirke holdes der torvedag lørdag formiddag, og man kan se de gamle damer komme ind ad kirkegårdslågen med friske blomster fra torvet for at gå hen og pusle om familiens gravsted. De var der også den lørdag formiddag, sådan som man kan være sikker på at møde dem på alle landets kirkegårde, de gamle damer, denne betydningsfulde og sært undervurderede gruppe i befolkningen, som pietetsfuldt bevarer og viderebærer dele af vores kultur ikke bare ude på kirkegårdene, men også danner en pålidelig kerne i kirkernes menigheder, i højskoleforeningen og foredragskredsene.

De gamle damer - de var der også altid i min barndom, og jeg husker det, som om min mor kendte dem allesammen. Jeg voksede op i nærheden af Trinitatis Kirke og gik tit med min mor hen på kirkegården for at sætte blomster på mine bedsteforældres og oldeforældres grave. Min mor havde særlige blomster i haven, som hun syntes egnede sig til kirkegården, blomster, der kunne tåle at stå ude i sol og regn i flere dage.

Der var mere stille på kirkegården i min barndom. Ganske vist var der ikke noget, der hed week-end frihed, så graveren gik der, men lyden af hans brede rive, som knirkede gennem gangenes singels, understregede stilheden, mere end den forstyrrede den. Der var kun ansat en mand eller to til at passe kirkegården, og de havde ingen motoriserede hjælpemidler til at larme rundt med, og jeg syntes, de altid havde tid til at snakke.

For mine forældre var det noget dagligdags at gå gennem kirkegården og kigge til deres forældres grave på vej hjem fra byen, også fordi der altid var nogen at snakke med derhenne. Adskillige gravsteder havde dengang en lille bænk - det ser man sjældent i dag - hvor man kunne sætte sig med sin stille andagt og måske også i håb om, at en bekendt snart ville komme forbi. For der var bestemt også en selskabelig hensigt med at gå på kirkegården. Og når de voksne snakkede for længe, var der for barnet mærkelige gravsten at kigge på: et sted stod der en dejlig hvid engel i marmor, et andet sted en knækket søjle, og på den gamle skoleinspektørs grav havde taknemmelige elever rejst en stor sten med et bronzerelief af den pæne, gamle mand.

Standsforskellene kom tydeligere frem dengang. I dag har den større sociale udjævning skabt ensartethed, også når det gælder gravsteder. Det har som helhed gjort anlægget mere harmonisk på bekostning af originalitet og variation. Stenene er nu overvejende natursten med eller uden polering og dekoration eller beherskede marmorplader. Der står navn og dato, men kun sjældent erhverv, og kun sjældent optræder sentenser eller vers, som fortæller noget om den afdødes liv eller de efterladtes tanker om livets gang.

En skønne dag var det min mor, der var en af de gamle damer, og snart er det ved at være min tur. Det ville være en grov fortrængning at lade som om Trinitatis Kirkegård livet igennem for mig har været en idyllisk, smuk have fuld af hyggelige naboer. Det har den ikke. Der har været

tider, hvor den har været hjemsted for de allertungeste sorger og den største sjælenød, når der var en ny begravelse og en smertelig sorg, og så var det næsten ikke til at bære at gå derhen. Det krævede overvindelse. Men der måtte jo ikke være visne blomster, der måtte ikke vokse ukrudt på graven, man måtte tvinge sig til at huske, at der var et ansvar - familiegravstedet lå der, og i ens provinsielle sjæl gnavede ormen: ingen skulle se det ligge forsømt og glemt.

Også for mig er det i dag en dagligdags handling at gå gennem Trinitatis Kirkegård på vej hjem fra byen og bringe blomster hjemme fra haven eller fra torvet. Nu er der flere folk ansat derhenne, nogle kun for kortere perioder, og jeg er ikke sikker på, hvad de hedder, og om jeg kender dem. De er travlt optaget af deres motoriserede værktøj, motorklippere, løvsugere og lignende, og der er dage, hvor det kan knibe med den stilhed, som man kan synes, man har ret til at forvente derinde. Gangene bliver revet ved hjælp af små traktorer, og lyden af riven i singels overdøves af motorlarm.

Hvor der engang var små, lidt ujævne buksbomkanter, som blev studset lidt med en hæksaks, hvis de blev for store, er der nu snorlige, maskinklippede lave thuja- og takshække i korrekte vandrette og lodrette linier med skarpt optrukne vinkler. Beplantningen vælges efter, om den egner sig til maskinklipning.

Men den største forskel på dengang og nu er alle de nedlagte gravsteder. Det ville mine forældre ikke have troet, de nærede bekymring for, om der nu ville være pladser nok, efterhånden som byens indbyggertal voksede. De kunne ikke forudse den udvikling, at urnebegravelserne med mindre krav til plads og åremål ville fortrænge kiste-begravelserne, og de kunne slet ikke forestille sig, at så mange mennesker ville opgive at have et familiegravsted, fordi slægten blev spredt ud over landet eller verden, og der ikke var nogen til at passe dem, så de store fællesgave og de ukendtes grave kom til at brede sig i stedet.

Det er en udvikling, som har skabt nye problemer for kirkegårdsanlæggene. Nogle steder ligger op mod halvdelen af gravstederne ubenyttede hen. Man kan dække dem med grus eller singels og holde dem fri for ukrudt, men det er ikke nogen god løsning, de bare pletter virker skæmmende. Man kan så græs på de ubenyttede steder og derved skabe et indtryk af en grøn sammenhæng. Men med omtanke og hjælp fra havearkitekter eller anlægs-

gartnere må det kunne gøres endnu bedre, så de ubenyttede pladser beplantes efter en helhedsplan, der skaber harmoni ved foruden de traditionelle stedsegrønne buske og træer at plante bunddækkende planter, roser, stauder, lave, brede buske, enkelte træer, så kirkegårdens skønhedsværdi bevares eller måske endda forstærkes.

Hvorfor skulle en kirkegård som Trinitatis, der ligger midt i en tæt bebyggelse, ikke være med til at forskønne kvarteret og være et smukt syn både for dem, der går forbi ude på gaden og dem, der går derind? Det er nødvendigt at tage professionelle havefolk med på råd, og det skal ikke være et spørgsmål om, hvad der er hurtigst at klippe og lettest at holde. Der er andre krav til en kirkegård end til en almindelig bypark: krav om respekt for gravstederne og deraf følgende krav om alvor, værdighed, stil og skønhed.

Selv om fællesgrave og de ukendtes grave breder sig, er der stadig mange familiegravsteder på vores kirkegård. Der er stadig mange familier, som har haft deres tilknytning til stedet gennem generationer, og hvis de flytter fra byen og må overlade pasningen af gravene til graverne, er det vigtigt for mange af dem at komme til gravene et par gange om året.

I Fredericia har vi en byfest, som ikke ligner andre byers. Den 5. og 6. juli hvert år mindes vi en af danskernes sjældne sejre over tyskerne ved slaget ved Fredericia i 1849. Fordi denne byfest er lagt ind i meget traditionsrige og smukke rammer, trækker den tusindvis af gamle fredericianere hjem til byen. Den 5. juli om aftenen lægger man blomster på den store krigergrav på Trinitatis Kirkegård, mens der holdes koncert i kirken, og et orkester spiller fædrelandssange ude på gaden. Den aften bliver der også lagt rød-hvide buketter på mange af familiegravstederne, og det er en byfest, hvor børn og unge er med i tusindtal.

I år havde jeg mine tre børnebørn med. Da vi havde fået anbragt vores blomster og stod og kiggede på familiens gravsted, forlangte de at få at vide nøjagtigt, hvem der var begravet hvor. Så sagde pigen: "Skal du også begraves der, mormor?" "Ja, det skal jeg. Der er plads til mig mellem min mand og min far, og jeg kan godt lide den tanke, at jeg skal være mellem to af de mennesker, som jeg har elsket højest." "Så vil jeg også begraves der", sagde den lille pige, og de to drenge sagde næsten i kor: "Det vil jeg også".

I den lyse sommeraften, omgivet af leende og snakkende

mennesker, var det et fuldstændig sorgløst øjeblik, og de løb glade ud på gaden for at se på hornorkestret. Hos mig var der en god, tryk fornemmelse af at være et led i en kæde, og at det stykke jord, jeg stod ved, var en del af evigheden.

Inge Lützen, Fredericia.

Statsaut. translator.

Menighedsrådsmedlem i Trinitatis Sogn, Fredericia.

Fotos: Gunvor Vestergaard. Tegning: Svend Riis.